

Наум Кайчев

БЪЛГАРИТЕ В НАЦИОНАЛНИТЕ ПРЕДСТАВИ НА ИВАН КУКУЛЕВИЧ САКЦИНСКИ

Наум Кайчев
Софийски университет „Св. Климент Охридски“
София 10.21857/mwo1vcnjy

UDK 929Kukuljević Sakcinski, I.
329.7(497.5:497.2)“18”(091)
DOI: 10.21857/mwo1vcnjy

Иван Кукулевич Сакцински е поредната централна хърватска личност от XIX столетие, която обръща особено внимание на българите. Те са важна неотменна част не само от илирийско/южнославянската, но и от особено възпяваната от този автор общославянска народностна общност. Независимо от някои романтично-сентиментални увлечения на Ив. Кукулевич Сакцински, дори в контекста на неговото възрожденско време, той допринася за консенсуса в хърватското общество от XIX век за особеното чувство на близост с българите.

Както е известно, Иван Кукулевич Сакцински (1816-1889) е една от ключовите личности на хърватското Възраждане, оставил свой значим отпечатък върху цялостното развитие на страната през XIX век. Благородник по рождение, излизащ от виден род с утвърдено присъствие в хърватското управление, той се вписва във възрожденския модел, който съчетава занятията с политика, литература и история. Дори за стандартите за времето си неговите постижения са извънредни както в дълбочина, така и в обхват, който го доближава до енциклопедизма: изявява се в полето на историографията, във всички литературни жанрове – драма, поезия и проза, в политиката и държавното управление, в архивистиката, в библиографията. Страстен любител и колекционер на книги, притежател на една от най-големите книжни сбирки за времето си в Хърватия, която по-късно е присъединена и става ценна част от библиотеката на ХАЗУ.

Политически И. Кукулевич Сакцински е един от ръководителите на илирийската Народна партия, и лично има съществено участие в бурните революционни 1848-1849 години. Достига върха на своята политическа кариера като велик жупан (областен управител) на Загребската жупания през 1861-1867 г.

и най-вече като бански наместник на Хърватия през 1865-1867 г., когато е една от водещите фигури на отцепилата се под ръководството на Иван Мажуранич проавстрийска Самостоятелна народна партия. От 1843 г. до смъртта си след четиридесет и шест години той неизменно е член на Хърватския сабор при свикване или избор на всички негови състави¹.

Темата за отношението на Иван Кукулевич към българите досега е била забелязвана или най-общо и бегло², понякога дори напълно игнорирана³, или с фокусиране върху неговите връзки с тогавашната БАН – Българското книжовно дружество, на което той е почетен член през 70-те и 80-те години на XIX век⁴.

Всъщност българската тема заема значително място в цялостното творчество на Ив. Кукулевич Сакцински. Както е известно, той принадлежи към поколението, следващо Людевит Гай и явяващо се ключов носител на илирийския идеологически комплекс. Съответно хърватският благородник възприема националните визии на илирийците от своето време, според които всички южнославянски населения от Алпите до Черно море, от словенците до българите, образуват една национална общност, носеща илирийското име и вписваща се в по-големия славянски народ. Както отбелязват други негови изследователи, Ив. Кукулевич Сакцински създава граници за принадлежност към собствената национална общност на три различни нива: хървати, илири/южни славяни и цялото славянство⁵. За периода до 1845-1848 г. обаче първото ниво по-рядко се възсъздава от възрожденеца, който употребява хърватското име най-често в тясното му означение само за конкретния регион на околзагребска Хърватия (т.е. за днешна северозападна Хърватия)⁶.

Тук следва да направим друго съществено хронологическо наблюдение. В средата на 30-те години на XIX век, когато се заражда новата илирийската идеология, за българите се пише относително рядко – те са включени в или-

¹ Бж. Šidak, Jaroslav. *Politička djelatnost Ivana Kukuljevića Sakcinskoga*. // Šidak, Jaroslav. *Studije iz hrvatske povijesti XIX stoljeća*. Zagreb, 1973, с. 221-277; Mandušić, Iva, Višnja Flego. Kukuljević Sakcinski, Ivan // *Hrvatski biografski leksikon*, <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=6977> (ползвано на 12. 2. 2023).

² Mirković, Stjepan [Deželić, Đuro]. *Ivan Kukuljević Sakcinski*. Zagreb, 1861. Smičiklas, Tadija. *Život i djela Ivana Kukuljevića Sakcinskoga* // *Rad JAZU*, 110, 1892, с. 194. В тази първа подробна биография на Ив. Кукулевич неговият близък последовател Тадия Смичиклас обръща известно внимание на разказа „Българин“ и на историческия текст „Първовенчаните крале на българите, хърватите и сърбите и техните корони“.

³ Knezović, Marin. Ivan Kukuljević Sakcinski o Bosni i Hercegovini u doba preporoda. // *Povijesni prilozi*, 20 (2001), с. 209–237. Авторът също се спира подробно на разказа „Българин“, но игнорирайки неговото заглавие и съдържание, го обвързва в контекста на отношението на Ив. Кукулевич Сакцински към Босна и Херцеговина.

⁴ Гешева, Йорданка. Иван Кукулевич Сакцински и връзките му с Българското книжовно дружество. // *Българо-хърватски политически и културни отношения през вековете. Сборник в чест на 75-годишнината на Р. Божилова*. София, 2015, с. 324-330.

⁵ Novak, Kristian. *Po rodu, po karvi i po jeziku: Nacionalni identitet u političkim i publicističkim tekstovima Ivana Kukuljevića Sakcinskog*. // *Povijesni prilozi*, 34 (2008), с. 156.

⁶ Ibidem, с. 160, 173.

рийската общност според някои ключови текстове на Людевит Гай (в статията „Нашият народ“ от есента на 1835 г. и в прогласа за „Даница Илирска“ за новата 1836), но за тях се пише относително малко – ако погледнем първите течения на „Даница хорватска, славонска и далматинска“ за 1835 г., за 1836, 1837 г., то ще видим, че статиите за тях са много малко⁷. В същото време първият художествен разказ, който пише Ив. Кукулевич Сакцински, е наречен „Българин“. Той е публикуван за пръв път през 1842 г., но както показва още първата класическа биография от Тадия Смичиклас, всъщност разказът е създаван пет години по-рано – още през 1837 г, когато Кукулевич служи като млад офицер в австрийската войска във Виена. Т. Смичиклас предполага, че темата за този разказ е повлияна от запознанството на автора с Вук Караджич⁸, но за това няма преки доказателства. Така, въпреки че към 1837 г. българите са слабопознати в съвременната хърватска култура, то за 20-21 годишния Кукулевич Сакцински темата за българите и българо-сръбския съюз и единство, като част от южнославянското или общославянското, имат несъмнено важно значение.

Разказът първоначално е замислен под името „Младен и Стояна“, но впоследствие е публикуван под заглавието „Bugarin. Pripovest iz novog sèrbskog vèka“ и като такъв влиза в литературната история – една от първите творби в проза на плодовития автор. Композирана е в характерния за тогавашната хърватска литература романтичен стил. Действието обаче е разположено на доста конкретно място - на българо-сръбската етническа граница, която според автора в съответствие с тогавашните представи минава по река Морава близо до Ниш. То има и доста определени хронологически маркери – започва в периода след потушаването на Първото сръбско въстание, тоест към края на 1813 и началото на 1814 г. Според романтичната фабула водачът на малка съпротивляваща се сръбска чета Боротин е тежко ранен от българската страна на границата, но е спасен от благородния и смел български селски първенец Радован (Раде), който го приютява и се грижи за него в къщата си. Той и раненият му гост изяждат един общ хляб със сол и така символично стават обвързани. Нещо повече – въпреки че няколко от господстващите турци лично го посещават в търсене на въстаника, Радован категорично отказва да им го предаде. „Ej, Ture! Nije svaki Bugarin rob vaš“, провиква се той и ги заплашва със своите съселяни, които няма да оставят турците да безчинстват в къщата му⁹. Така двамата главни герои стават побратими, а Боротин е изпратен от българина да преплува с лодка граничната Морава, да оздравее и да продължи хайдушките действия срещу поробителите.

⁷ Кайчев, Наум. *Илирия от Варна до Вилах. Хърватското национално възраждане, сърбите и българите (до 1848 г.)*. София: Парадигма, 2015, с. 206.

⁸ Smičiklas, Tadija. Op.cit., с. 116.

⁹ Kukuljević Sakcinski, Ivan. *Različita djela. Knjiga prva*. Zagreb, 1842, с. 18-19.

Разказът продължава в втората си част, при която Раде се е пренесъл да живее в Македония. При една случайна среща на пазара в Ниш със своя побратим той го вижда заедно с дъщеря му Ясиня и уговаря бъдещата си женитба с нея. Следва сантиментално описание на любовта на младата девойка към друг младеж – Татомир, син на православен свещеник, който обитава полупружен манастир. След заплетена интрига с участието и на турски хайдуци разказът завършва с великодушния отказ на Радован от младата невеста в името на другарството си с Боротин. Той дори отстъпва на младите Ясиня и Татомир новата си къща в Македония и се завръща в старото си обиталище в България край Морава¹⁰.

Разгръщайки своя разказ, описвайки въобразяемите планини между Сърбия и Македония, младият Ив. Кукулевич Сакцински показва познания за българската средновековна история: „Ilir, koi tuda putuje, sēti se turobnim ćutjenjem glasovitih onih kraljevah *bugarskih*, koji su u tih planinah *gērčke* careve tukli, i zarobljivali, – sēti se slavnoga Šimuna Labaša, Petra, Samuila, Ivana, i Šišmana, pred kojimi vojske *gērčke*, *ugarske*, *latinske* i *němačke* dērhtahu.“ Употребените владетелски имена показват, че запознанството на младия автор с българската средновековна история идва от изключително популярния тогава стихотворно-прозаичен сборник „Угоден разговор за словинския народ“ на отец Андрия Качич Миошич. Произведението от XVIII век претърпява много издания, между които едно виенско от 1836 г., в което имената на българските владетели са получили правописна транскрипция съобразно новия правопис, предложен от Людевит Гай. Именно оттам е взета и формата Šimun Labaš, която означава известния цар Симеон (893-927)¹¹. Името „Иван“ се отнася до цар Калоян (1197-1207), а „Шишман“ – до последния български владетел Иван Шишман (1171-1193)¹². За пореден път се убеждаваме в силата на посланията на далматинския монах, които пронизват мисленето на хърватските елити и през XIX век.

Все пак основното внушение на разказа „Българин“ е по-различно – двойката побратими и цялото действие символизира българо-сръбското другарство и единство. Освен непреките асоциация на някои места посланието е открито декларирано в повествованието, например в заявлението на българина, когато изпраща своя гост до границата със Сърбия: „Ova rēka [Морава], koja medju nami i rodom našim granicu čini, neka nas nedēli za uvěk, možebit će doći vrēme, da ćemo se opet pobratiti; pa ako Bog hoće, i rod će se naš sjediniti. Do toga ostaj s

¹⁰ Ibidem, c. 23-34, 64-66

¹¹ Kačić-Miošić, Andrija. *Razgovor ugodni naroda slovinskoga*. Izdao Venceslav Juraj Dundar. Knjiga prva. U Beču, 1836, c. 162-163. В по-ранните издания на сборника формата е Šimun Labas: *Razgovor ugodni naroda slovinskoga...* U Mleczi, MDCCCLVI [Венеция, 1756], c. 181-182; *Razgovor ugodni naroda slovinskoga...* U Mleczi, MDCCCXI [Венеция, 1801], c. 62. Тази форма при А. Качич Миошич произлиза от Мавро Орбини, който неправилно е схванал написаното за Симеон от византийския хронист Йоан Зонара от XIII век.

¹² Kačić-Miošić, Andrija. *Razgovor ugodni...*, c. 171-172, 176-177.

Bogom, kaži milim Sèrbijem, da i u Bugarskoj slavjanska sèrca biju, i slavjanske misli vladaju, a kad budeš u kući tvojoj kod žene i dètce svoje, sèti se kadkad Radovana“¹³.

Подобни наставления идват и от самия автор при разказа му за успешно-то сръбско въстание под ръководството на Караджордже Петрович: „U Sèrbii zabèli zora, ali okolo Sèrbie ležàše sve jošè tmasta noć, i bratja slavjanska počivahu u dubokom snu. Bugari, Bošnjaci, Hercegovci, i Slavjani u Arbanaskoj, Mačedonii i Rumelii nehtèdoše znati, da su jedan narod sa Sèrbliji, da su potomci stanovnikah Velike Ilirije, da su članovi jednog tēla, i da tada, kad se jedan član oli ud od tog tēla razdēli, cēlo tēlo pati, i da čim jedan ud boluje, svi tražiti i skèrbiti se moraju, kako da mu pomognu.“ Дидактическата проповед за илирийското/южнославянското единство на всички поробени славяни разкрива и все още съществуващото през 30-те години на XIX век разбиране у Ив. Кукулевич Сакцински, че българите населяват само северното пространство на някогашна Мизия, докато в Румелия (Тракия), Македония и Албания живеят никакви други, но сродни на тях славяни¹⁴.

Още този първи разказ на Ив. Кукулевич Сакцински проявява неговите национални представи, които в една или друга степен ще го бележат – за разлика от повечето илирийци, които остават фокусирани върху южното славянство, той още в годините до известната забрана на илирийското име от началото на 1843 г. не спира да изтъква общославянското единство и повече славянското, отколкото илирийското име, предпочитано от загребските възрожденци. Наистина, авторът приема основните илирийски постулати, допускайки тъждество между старите илири и южните славяни. Той употребява изрази като „илирско-славянски страни“, „турски илиро-славяни“ и дори „илири“, но при все това той повече настоява на славянското име. Като поредно доказателство за това в първия негов том събрани съчинения от 1842 г. вторият разказ след „Българин“ е посветен на руската история и на Новгород¹⁵.

Общославянската тема е една от постоянните в посланията на писателя. Той става особено известен и популярен със стихотворението си „Славянска родина“, за пръв път отпечатано през ноември 1841 г. в „Даница илирска“. Първообраз за него е произведението на немския патриотичен писател Ернст Мориц Арнт (1769-1860) „Отечеството на немците/Кое е отечеството на немците?“, създадено през 1813 г.¹⁶ Ив. Кукулевич Сакцински отива отвъд южнославянския илиризъм и изтъква всеславянското етническо единство, от Русия

¹³ Kukuljević Sakcinski, Ivan. *Različita dēla. Knjiga pèrva*. Zagreb, 1842, c. 20-21.

¹⁴ Вж. Кайчев, Наум. Докъде се простира „Велика Илирия“? Пространствено-географски представи на илирийците за българите и България (1835–1848). // *Българо-хърватски политически и културни отношения през вековете. Сборник в чест на 75-годишнината на Р. Божилова*. София, 2015, c. 299-307.

¹⁵ Marta Posadnica. *Pripovēst iz staro-slavjanske dogodovštine*. Polag Karamzina. // Kukuljević Sakcinski, Ivan. *Različita dēla. Knjiga pèrva*. Zagreb, 1842, c. 67-136.

¹⁶ Novak, Kristian. *Po rodu, po karvi i po jeziku...*, c. 157-158.

на север до бреговете на Гърция на юг. При това описание не са забравени и българите:

„Il je slavska domovina
Stan od Sàrba, Bugarina ?
Il gdě sveta gora stoji
I gdě more Greciu poji ?
Il je slavska domovina
Stan Horvata, Dalmatina.“¹⁷

Подобно на немския първоизточник хърватския поет достига до сходни лингвистични отговори за размерите и истинските характеристики на своята родина:

„So weit die deutsche Zunge klingt
Und Gott im Himmel Lieder singt:
Das soll es sein! Das soll es sein!
Das, wackrer Deutscher, nenne dein!“¹⁸

„Nije samo tamo, nije
Veće svuda Slava bdije,
Gdëgod slavski jezik vlada,
Od sěvera do zapada;
Jug i istok mili dgi je,
Tam slavjanski dom svudi je!“¹⁹

След три години Ив. Кукулевич Сакцински преработва известното си стихотворение – химн. В обновената версия от 1844 г. той отделя още по-значимо място на България като част от общото славянско отечество:

„Gdje je slavska domovina?
Bugarska li imovina
Od Moreje do Balkana,
Gdje je razsut rod Slavjanâ?
Zemlju zove Slavjan svom,
Al je širi slavski dom.“²⁰

В тази версия на химна са намерили място променените представи на автора за българите, който вече осъзнава, че те населяват и в провинциите южно от Балкана. Разбира, претенцията за разпространението им до Морея (Пелопонес) е дан на романтичната хипербола на времето.

¹⁷ Kukuljević, Ivan. Slavjanska domovina. // *Danica Ilirska*, 13. XI. 1841.

¹⁸ Докъдето немският език звучи/И господ във небето пее песни/Така трябва да бъде! Така трябва да бъде!/Това, смели германце, наречи го твое!

¹⁹ Kukuljević, Ivan. Slavjanska domovina. // *Danica Ilirska*, 13. XI. 1841.

²⁰ Kukuljević Sakcinski, Ivan. *Izabrana djela*. Zagreb: Matica hrvatska, 1997, с. 84.

Тук се стига и до доста по-конкретно, и същевременно по-мощно очертаване на географските представи на общославянското отечество, от Алпите до Китай:

„Gdje slavjanski jezik vlada,
Gdje vjek sunce ne zapada
Gorutanske od planine,
Sve kitaiske do zidine,
Široki je jedan dom
Svijuh granah Slavjanom.“²¹

Показателно е, че тази версия на обширния обхват на България в още по-обширното славянско отечество авторът възпроизвежда трийсет години по-късно, през 1874 г.²²

Със същите, още по-сгъстени възрожденски послания е стихотворението на Ив. Кукулевич Сакцински „Славяни, не се даваме!“ от революционната 1848 г.:

„Slavjani, probudmo se!
Od Amura i Urala,
Do Balkana i Triglava
Gdje god živi majka Slava,
Slavjani probudmo se!
Ne dajmo se, ne dajmo se!

Slavjani, ustanimo!
I na Nevi i na Labi,
Na Dunavu i Moldavi,
Na Marici i na Savi.
Slavjani ustanimo!
Ne dajmo se, ne dajmo se!

Slavjani, ne služimo!
Niti Njemcu, nit Mađaru,
Niti Turkom, ni Taljanu,
Nova za nas doba svanu.
Slavjani ne služimo!
Ne dajmo se, ne dajmo se!

²¹ Пак там.

²² Kukuljević Sakcinski, Ivan. *Povjestne pjesme*. Zagreb, 1874, c. 5-7.

Slavjani gospodujmo!
Dosta smo već robovali
Svim narodom tisuć lietâ,
Sad je hora našeg svieta,
Slavjani gospodujmo!
Na noge se, ne dajmo se!“²³

Привеждам цялото стихотворение, тъй като то в най-синтезирана форма предава общославянските убеждения на Ив. Кукулевич Сакцински в техния апогей от преломната 1848 г. В тях намират място достатъчно топоними или значими „други“, които представят българската компонента като неотемлима част от славянството: Балкана, Марица, противопоставянето срещу турците.

Ако „Славянска родина“ и „Славяни, не се даваме!“ само в рамките на по едно програмно стихотворение създават границите на собствената национална общност в нейната най-висока форма и същевременно с най-голям мащаб – на ниво и с обхват цялото славянство, то същите функции има нарочно съставения цикъл „Славянки“, публикуван първо анонимно през бурната 1848 г. и после отново двадесет и шест години по-късно.

Както първото, така и второто издание на „Славянки“ се откриват с редове за Света гора, разбираана като особен духовен център на славянството или „втори Ватикан“. В първия вариант изрично се споменават сръбските светско-духовни символи цар Душан и Свети Сава, а в историческите бележки към текста изрично се описва, че сръбските и българските владетели са изградили там шест манастира – Хилендарски, Зографски, Симонпетърски, на Св. Певел, Ксеновски и Русиковски²⁴. Както в стихотворението, така и в бележката основното романтично послание е, че Св. гора се поддържа с много славянски усилия, не трябва да бъде гърцизирана и трябва да прояви славянската си същност, да поведе отново славянските знамена. Във второто издание историческите бележки са отстранени, но цар Душан е заменен с Климент, за да се получи българско-сръбско равновесно наследство в Атон²⁵.

Всяко стихотворение в първата част от цикъла описва някаква специфична част от въображаемата общославянската картина: храмът на Додона в Епир/заменен във второто издание от 1874 общо с Албания/, Черна гора, Балканът, Белград /Сърбия/, река Уна и Босна /Босна/, Илирско [Адриатическо] море /Далмация/, върхът Триглав /Словения/, хърватските гори /Хърватия/, Дунав /словаци/, Сремско-банатските поля (само в първото издание), Бяла планина /Чехия/, земята край Одра и Лаба (Елба) /Полабия/, Краков и Москва²⁶.

²³ Kukuljević Sakcinski, Ivan. *Izabrana djela*, s. 85; Idem. *Povjestne pjesme...*, c. 8.

²⁴ [Kukuljević Sakcinski, Ivan.] *Slavjanke*. Zagreb, 1848, c. 5, 37-38.

²⁵ Kukuljević Sakcinski, Ivan. *Povjestne pjesme...*, c. 13.

²⁶ [Kukuljević Sakcinski, Ivan.] *Slavjanke...*, c. 6-20; Kukuljević Sakcinski, Ivan. *Povjestne pjesme...*, c. 14-28.

И в двете издания на челно място е поместено стихотворение за Балкана, всъщност за България, което заслужава да се приведе в цялост:

„Balkane! Balkane!

Jezgro Bulgarie,

Gdĕ slavjanska carstva

Ustaše najprije.

Stražo ti Bizanta,

Grobe ġerĉke dike,

Perzjanskog smionstva,

Rimske lovorike.

Ti sad mirno gledaš

Sina svog nevolje,

Kog i Ģerk i Turĉin

I Škipetar kolje.

Zašto mu ne podaš

Barem svoje vode

S njimi da poplavi

Vragove slobode.”²⁷

В тази първа версия от 1848 г. Балканът е символ на някаква стара българска държавна слава, но настоящето е доста по-мрачно, съответно той се призовава да помогне днес на утнетените си български синове. Далеч по-изчистен е образът на българската планина-символ във второто издание от 1874 г.:

„Planino ti stara,

- Bugarski Balkane!

Kad će opet sunce

Tvoje da osvane ?

Gdje su silna carstva

Kruma, Simeona,

Asjena, Samuila,

Gdje su, gdje su ona ?

²⁷ [Kukuljević Sakcinski, Ivan.] Slavjanke..., c. 8.

Kamo duh Kirila,
I umna Metoda ?
S pismom koj i vjeru
Svim slavjanom poda ?

Sve satreše Turci,
Nebilo im traga !
Oj planino, kad ćeš
Starog slomit vraga ?²⁸

Тук вече имаме много по-зрял преглед на основни аспекти от българската средновековна история, включително точно отнасяне на кирило-методиевското дело към България. Стихотворението свидетелства за напредъка на познанията на Ив. Кукулевич Сакцински за българското минало, което е напълно в крак с тогавашната наука. Следва да се отчете, че тези редове са отпечатани две години преди да бъде публикувана „История на българите“ на Константин Иречек, тоест предшестват това меродавно стандартизиране на българската история. Както с първия си разказ от 1837 г., така и в тази късна публикация почти четири десетилетия по-късно Ив. Кукулевич Сакцински показва не само запознанство с познанията на съвременната наука за българското минало, но и достатъчно ефикасно ги разпространява като писател.

Същевременно бихме искали да направим уговорката, че стремейки се и обширно възсъздавайки търсеното всеславянско единство, Ив. Кукулевич Сакцински не пренебрегва родните хърватски традиции, не спира да изгражда своята националната общност и на първото основно ниво – като собствено хърватска. Той е един от илирийците, който в новата национална идеология най-активно включва предмодерната хърватска съсловно-държавна традиция, или „протонационализма“ на хърватските издигнати прослойки. Именно той продължава през XIX век традиционния мотив на хърватските благороднически съсловия за изключителната роля на Хърватия при отблъскване на опасността от войнствения чужд изток, като предна защитна стена на християнството, *antemurale Christianitatis*. Той издига тази фигура в своите исторически драми, писани в ранния период до 1848 г. Така например в пиесата „Степко Шубич или Бела IV в Хърватия“, преработена и издедена през 1844 г. като „Поражението на монголите“, авторът възсъздава и поетично, и исторически, мита за поражението на татаро-монголските нашественици именно в Хърватия благодарение на местните рицари, донесли победата на своя унгарски крал²⁹.

²⁸ Kukuljević Sakcinski, Ivan. *Povjestne pjesme...*, c. 14.

²⁹ Kukuljević Sakcinski, Ivan. *Različita djela. Knjiga tretja*. Zagreb, 1844, c. 63-190 .

Разбира се, най-показателна е най-известната му и първа пиеса „Юран и София или турците при Сисак“, продължаваща основен мотив в хърватския исторически разказ, героизиращ отблъскването от войските на хърватския бан на османците при град Сисак през 1593 г.

За този подход на Ив. Кукулевич Сакцински свидетелства и отношението му към неговото собствено стихотворно творчество. Във вече коментираното издание на своите „Славянки“ и други съчинения, които той издава отново към края на живота си, през 1874 г., той остава верен на своите общославянски национални увлечения. Същевременно обаче в същия сборник „Исторически стихове“ той включва и три нови раздела, три нови цикъла, всички насочени към тяснонационалното: „На хървата“, „Хърватски картини, 1867“ и „Гробове хърватски“³⁰. Подобно на цялата хърватска общественост, и при Ив. Кукулевич Сакцински виждаме след 1850 г. постепенно налагане на хърватското име като адекватното име на собствената нация, заместваща до голяма степен илирийското название от 30-те и 40-те години на XIX век. С подобно звучене е неговият най-зрял разказ „Двама славяни“, писан през 50-те години и публикуван през 1859 г., който високохудожествено и реалистично пресъздава разделението между „народняци“ и „маджарони“ в Хърватия, при което обаче безапелационно се налага хърватското име³¹.

Така Иван Кукулевич Сакцински е поредната централна хърватска личност от XIX столетие, която обръща особено внимание на българите. Те са важна неотменна част не само от илирийско/южнославянската, но и от особено възпяваната от този автор общославянска народностна общност. Независимо от някои романтично-сентиментални увлечения на Ив. Кукулевич Сакцински, дори в контекста на неговото възрожденско време, той допринася за консенсуса в хърватското общество от XIX век за особеното чувство на близост с българите.

³⁰ Kukuljević Sakcinski, Ivan. *Povjestne pjesme...*, с. 47-148.

³¹ Kukuljević Sakcinski, Ivan. Dva Slavena. // Kukuljević Sakcinski, Ivan. *Izabrana djela*, с. 142-195. Например: „Трябва вие, хърватите, както и ние, поляците, да извършите много грешки и пропуски, докато съзрете вашите слабости и недостатъци, докато се преборите с природната си пасивност“, обръща се вторият основен герой, полякът Богослав Подолски, към главния герой, донякъде прототип на самия автор, хърватина Божидар Умович. Ibidem, с. 174.

Naum Kajčev

BUGARI U NACIONALNIM IDEJAMA IVANA KUKULJEVIĆA SAKCINSKOG

Kao što je poznato, Ivan Kukuljević Sakcinski (1816.-1889.) jedna je od ključnih osoba hrvatskoga preporoda, koja je ostavila značajan trag u ukupnom razvoju zemlje u 19. stoljeću. Pripada generaciji koja je slijedila Ljudevita Gaja i ključni je nositelj ilirske ideološke cjelovitosti.

Članak ispituje ulogu Bugara u nacionalnim idejama Ivana Kukuljevića Sakcinskog, artikuliranu u njegovim književnim djelima. Autor preuzima nacionalne vizije Iliraca, prema kojima svi južnoslavenski narodi od Alpa do Crnog mora, od Slovenaca do Bugara, čine jednu nacionalnu zajednicu koja nosi ilirsko ime i uklapa se u veliki slavenski narod. On stvara granice za pripadnost vlastitoj nacionalnoj zajednici na tri različite razine: Hrvati, Iliri/Južni Slaveni i svi Slaveni. Bugari imaju značajnu ulogu u izgradnji druge i treće razine.

Njegova prva pripovijetka, napisana 1837. i objavljena 1842., nosila je naslov „Bugarin“. Radnja se odvija oko tadašnje bugarsko-srpske etničke granice uz rijeku Moravu kod Niša i simbolizira bugarsko-srpsko prijateljstvo unutar slavensko-ilirskog jedinstva svih Slavena porobljenih od Turske. Izgradnja treće razine – sveslavenskog jedinstva, posebno se zagovara u narodnim pjesmama – himnama „Slavenska domovina“ (1841., 1844.) i „Slaveni, ne damo se!“ (1848.), u svim inačicama u kojima su Bugari ključni element široke slavenske zajednice. Pjesnički ciklus „Slavjanke“ ima iste funkcije: u oba njegova izdanja – prvom iz revolucionarne 1848. godine i prerađenom drugom iz kasnije 1874. godine, na prvo mjesto stavljaju se dvije verzije pjesme „Balkan“, koja je posve posvećena Bugarskoj.

U svojim književnim djelima hrvatski preporoditelj nudi čitatelju slike iz bugarske povijesti koje pokazuju njezino detaljno poznavanje. Ako ih je u ranoj priči „Bugarin“ autor preuzeo iz tada iznimno popularnog djela „Razgovor ugodni naroda slovinskoga“ fra Andrije Kačića Miošića, onda u kasnijoj, drugoj verziji pjesme „Balkan“ one proizlaze iz iznimno kompetentnog poznavanja moderne znanosti o bugarskoj prošlosti, a dvije godine prije objavljivanja sustavne „Povijest Bugara“ Konstantina Jirečeka.

Tako je, bez obzira na neka romantična i sentimentalna pretjerivanja, Ivan Kukuljević Sakcinski pridonio konsenzusu Hrvata u 19. stoljeću s posebnim osjećajem bliskosti prema Bugarima.

(Prevela D. Glasnova)

Naoum Kaytchev

Bulgarians in the National Ideas of Ivan Kukuljević Sakcinski

Ivan Kukuljević Sakcinski (1816–1889) was one of the key personalities of the Croatian revival, leaving his imprint on the overall development of the country in the nineteenth century. He was part of the generation that was the key bearer of the Illyrian ideological complex, and he adopted the Illyrian national visions that regarded all South Slav populations from the Alps to the Black Sea, from Slovenians to Bulgarians, as constituting a single national community with an Illyrian name, within the bigger (Pan)Slavic framework. As had already been noted by previous research on him, Ivan Kukuljević Sakcinski ascribed the borders of belonging of his own national community on three different levels: Croats, Illyrians/South Slavs, and all Slavdom. However, in his initial period until 1845–1848, he rarely focused on the first of those levels. When he used the Croatian name, it was more in its narrow meaning of the ‘civic Croatia’ around Zagreb (i.e., of contemporary Northwest Croatia). The article analyses the role played by the Bulgarians in different literary works of Ivan Kukuljević Sakcinski – in his first short story ‘Bulgarian’, written in 1837 and published in 1842; in the anthem-verse ‘Slav Motherland’ (1841–1874, several versions); in the similar verse ‘Slavs, We Must not Give up!’; in the poetic cycle ‘*Slavyanke*’, published twice in 1848 and 1874. The Bulgarians stand up as an important unalienable part of the Illyrian/South Slav national community, but also of the all-Slav one. Regardless of some romantic and sentimentalist exaggerations, Ivan Kukuljević Sakcinski contributed to the nineteenth-century Croatian consensus, to the special feeling of closeness to Bulgarians.

